

дії розслідуванню, у наступних напрямках: а) удосконалення правових засобів виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з інсценуванням ДТП, за участю можновладців, а також подолання протидії розслідуванню; б) забезпечення захисту доказової інформації; в) забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Лютова А. І.

студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Реальне втілення нормативно встановлених у ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, та забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування неможливе без висококваліфікованих фахівців, які володіють криміналістичними знаннями. Дослідження практики застосування спеціальних криміналістичних знань, розширення можливостей їх застосування є вкрай важливим для організації досудового розслідування злочинів, адже вони мають надзвичайно вагоме значення для збирання, перевірки доказів та їх використання в процесі прийняття рішень у кримінальному судочинстві.

Проблематиці використання спеціальних криміналістичних знань в різні часи присвячували свої наукові праці Р. С. Белкін, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, Є. Д. Лук'яничков, В. В. Тіщенко, М. В. Салтєський, В. Ю. Шепітько та ін.

Досліджувана нами тема прямо пов'язана із доволі дискусійним у криміналістичній та кримінальній процесуальній науці питанням щодо співвідношення спеціальних та криміналістичних знань. Не заглиблюючись детально у різні доктринальні позиції з цього приводу, зазначимо, що цілком справедливою в цьому контексті видається думка В. В. Юсупова, який під криміналістичними знаннями розуміє сукупність відомостей у галузях спеціальних юридичних дисциплін та криміналістичної техніки як розділу криміналістики, що здобуті під час навчання і практичної діяльності слідчого, прокурора, судді та інших учасників кримінального провадження. Криміналістичні знання у практиці розкриття злочинів обумовили

необхідність використання криміналістичних засобів і методів, розроблених із залученням досягнень інших наук (Юсупов В. В. Спеціальні і криміналістичні знання у кримінальному провадженні: питання співвідношення / В. В. Юсупов // Криминалистика и судебная экспертиза. — 2014. — Вып. 59. — С. 53.). Натомість, спеціальні знання це ті знання, які у кримінально-процесуальному аспекті використовують у своїй діяльності експерт та спеціаліст, або, як влучно зазначив В. Д. Арсеньєв, отримані в результаті професійного досвіду або спеціальної підготовки, наукової і практичної діяльності, вивчення певної галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла (Арсеньєв В. Д., Заблоцкий В. Г. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. — Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1986. — С. 4.).

Дослідження проблем розширення можливостей використання підрозділами Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) криміналістичних знань потребує, передусім, звернення до правового статусу цього правоохоронного органу.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України (далі — НАБУ); злочинів, вчинених службовими особами НАБУ, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ; злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Окремі аспекти та можливості застосування підрозділами ДБР спеціальних криміналістичних знань встановлені нормативно. Зокрема, відповідно до п.4 ч.1 ст. 7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» уповноважені посадові особи ДБР з метою виконання покладених на них завдань мають право проводити фотографування, аудіо- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину, взятих під варту. Без використання криміналістичних знань важко уявити реалізацію ДБР такого завдання як розробка

та затвердження методик розслідування окремих видів злочинів (п.7 ч.1 ст. 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»).

При розслідуванні злочинів, віднесених до підслідності ДБР, як і при розслідуванні будь-яких кримінальних правопорушень слідчий стикається із необхідністю використання знань в галузі логіки, психології, криміналістичної техніки та тактики, методики розслідування окремих видів злочинів.

Крім цього, слід окремо зупинитись на тих криміналістичних знаннях, що стануть в нагоді слідчому ДБР і зумовлені специфікою тих злочинів, що віднесені КПК України до підслідності ДБР. Складність пізнавальної діяльності в цьому контексті обумовлена тим, що відповідну категорію злочинів об'єднує суб'єктний критерій, тобто слідчі ДБР здійснюють досудове розслідування злочинів, що вчиняються посадовими особами, повний перелік визначений у ч.4 ст. 216 КПК України. Враховуючи те, що злочини, які вчиняються відповідними посадовими особами є доволі різнобічними з точки зору об'єкта злочинних посягань, то і криміналістичні знання, що можуть знадобитись слідчому під час їх розслідування є доволі різноманітними.

При розслідуванні злочинів, вчинених особами, визначеними ч.4 ст. 216 КПК України слідчому слід використовувати криміналістичні знання в галузі судової бухгалтерії, криміналістичного документознавства, дактилоскопії. Враховуючи те, що дані злочини вчиняються посадовими особами, цілком очевидно, що слідчому можуть стати в нагоді спеціальні знання в галузі судової психології, зокрема, щодо встановлення психологічного контакту із цією категорією підозрюваних, криміналістичної тактики, що пов'язано із необхідністю провадити слідчі дії за участю підозрюваних-високопосадовців, зокрема допиту, пред'явлення речей для впізнання тощо. Слід враховувати, що відповідна категорія підозрюваних зазвичай має важелі впливу аби протидіяти досудовому розслідуванню, впливати на свідків, спотворювати речові докази, а тому слідчим ДБР слід застосовувати положення криміналістичних методик запобігання протидії досудовому розслідуванню.

Окремо слід зупинитись на питанні щодо взаємодії слідчого ДБР зі спеціалістом в контексті розширення можливостей використання криміналістичних знань. Вказані вище знання слідчий використовує безперервно, здійснюючи досудове розслідування злочину, віднесеного до підслідності ДБР, визначає магістральні напрямки досудового розслідування, спосіб реалізації наданих йому законом повноважень. Спеціаліст може бути залучений слідчим для проведення слідчих розшукових дій, якщо існує необхідність використання спеціальних знань та навичок застосування технічних засобів, а також надання консультацій з цих питань (фотографування, вилучення ре-

чових доказів, відібрання зразків, дактилоскопіювання осіб, імітація обстановки вчинення злочину тощо).

Враховуючи це, використання підрозділами ДБР криміналістичних знань має доволі різнобічний характер, і зумовлений категорією злочинів, що віднесені законом до підслідності ДБР; має безперервний характер, здійснюється повсякчас при проведенні досудового розслідування, починаючи від отримання повідомлення про злочин, проведення слідчих (розшукових), негласних (слідчих) розшукових дій, звернення до слідчого судді із клопотанням про залучення експерта; вимагає оптимальної взаємодії слідчого зі спеціалістом у разі необхідності використання вузькоспеціалізованих знань та отримання консультацій.

Підсумовуючи, зазначимо, що підрозділам ДБР під час розслідування злочинів, віднесених до їх підслідності можуть стати в нагоді спеціальні знання в галузі судової бухгалтерії (наприклад, при розслідуванні злочинів у сфері ринків фінансових послуг), криміналістичного документознавства, дактилоскопіювання, тактики обшуку у приміщеннях органів державної влади, судової психології, тактики встановлення психологічного контакту із підозрюваними, які є посадовими особами. Зазначені особливості повинні бути враховані при реалізації положень п. 7 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» щодо затвердження ДБР окремих методик розслідування злочинів.

***Науковий керівник:** декан факультету адвокатури, доцент кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Хижняк Євген Сергійович**.*